

**Majandus- ja
Kommunikatsiooniministeerium**

Eesti infoühiskonna arengukava 2013

Tallinn 2009

KOKKUVÕTE

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia on oluliselt muutnud keskkonda, kus me elame. Üha suurenevad suhtlusvõimalused tehnoloogiliste lahenduste vahendusel ja määratu teabehulga olemasolu Internetis võimaldavad sellele teabele ligi pääseda väga suurel hulgal inimestel sõltumata nende geograafilisest paiknemisest. Infoühiskonna arendamise edasiste sammude kavandamisel peame oleme vastutustundlikud ja targad, et mitte tekitada või suurendada ebavõrdsust ühiskonna liikmete vahel ega riivata isikute privaatsust ja põhiõigusi.

Infoühiskonna arengukava seab infoühiskonna arendamisel eesmärgid sotsiaalses, majanduslikus ja institutsionaalses mõõtmes.

Sotsiaalses mõõtmes seab arengukava eesmärgiks, et iga inimene elab täisväärtuslikku elu kasutades igakülgset infoühiskonna võimalusi, ja on aktiivne osaline avalikus elus („Kedagi ei jäeta ja keegi ei jää kõrvale”). Ühiskonnaliikmetele võimaluste loomine infoühiskonnas osalemiseks eeldab ühelt poolt, et inimestele on võimalik kasutada digitaalset teavet ja omavahelise suhtlemise võimalusi erinevate tehnoloogiliste lahenduste ehk kanalite kaudu ja teiselt poolt, et inimesed oskavad ja tahavad kasutada loodud võimalusi ning on motiveeritud ühiskonna otsustusprotsessides aktiivselt osalema.

Tehniliste ligipääsuvõimaluste avardamine ja osalusvõimaluste suurendamine näeb muuhulgas ette, et saavutaksime olukorra, kus:

- **kogu Eesti territooriumil on võimalik kasutada pakutavatele teenustele vajaliku kvaliteediga ning sarnase hinnaga Interneti teenust;**
- **Eesti on läinud täielikult üle digitaalsele televisioonile ja tarbijad saavad kasutada samu avalikke teenuseid sõltumata nende osutamisel kasutatavast tehnilisest lahendusest;**
- **kõik avaliku sektori veebileheküljed on ligipääsetavad ka erivajadustega inimestele;**
- **kõigil elanikel on vähemalt elementaarsed oskused arvuti ning interneti kasutamiseks;**
- **teadlikkus nii infoühiskonna võimaluste kui ka ohtude osas on suurenenud, sh teadlikkus turvalisusest ja intellektuaalsest omandist.**

Majanduslikus mõõtnes seab infoühiskonna arengukava eesmärgiks tehnoloogiamahukuse suurendamine majanduses. See eeldab ühelt poolt, et Eesti ettevõtted kasutavad tootlikkuse ja konkurentsivõime tõstmiseks IKT-d ning kohandavad oma ärimudeleid ja juhtimismeetodeid vastavalt uutele tehnoloogilistele võimalustele ja teiselt poolt, et Eesti IKT sektori poolt toodetav lisandväärtus ja ekspordivõime on suurenenud.

Tingimuste loomisega IKT tulemuslikuks rakendamiseks ettevõtluses ja Eesti IKT sektori konkurentsivõime suurendamiseks tahame saavutada olukorra, kus:

- **Eesti ettevõtted on tänu IKT kasutuselevõtule võimelised turule tooma innovaatilisi tooteid ja teenuseid ning tõstma oluliselt oma tootlikkust;**
- **Eesti arvutiteadlaste ning IKT valdkonna õppejõudude arv vastab majanduse vajadustele;**
- **riiklikud õppekavad kõigis valdkondades on kaasajastatud tagamaks infoühiskonnas ja teadmispõhises majanduses hakkama saamiseks vajalik tehnilis-tehnoloogiline kompetentsuse;**
- **Eesti IT spetsialistide arv ning kvaliteet vastab tööturu nõudmistele ning vajadustele tänu riikliku koolitustellimuse pidevale kaasajastamisele.**

Institutsionaalses vaates seab arengukava eesmärgiks, et avalik sektor on isikukeskne, läbipaistev ja tõhusalt toimiv. Avaliku sektori muutmine isikukeskseks, läbipaistvaks ja tõhusalt toimivaks eeldab ühelt poolt, et riigi- ja omavalitsuste asutuste haldustoimingud on efektiivsed, lihtsad ja läbipaistvad ja teiselt poolt, et inimestele ning ettevõtetele teenuste osutamiseks ja ametkondliku koostöö efektiivsemaks korralduseks kasutatakse ühtset teenusteruumi.

Riigivalitsemise tõhustamisel on olulisemateks eesmärkideks, et:

- **kogu asjaajamine avalikus sektoris toimub elektrooniliselt;**
- **riigi infosüsteem on teenusepõhine ja toimib lähtuvalt kasutaja vajadustest, mitte ametkondlikust ülesehitusest;**
- **Eestis kasutatavad elektroonilise isikutuvastuse rakendused vastavad maailma parimatele praktikatele ning on kasutatavad Eestis ja rahvusvaheliselt;**
- **teiste maade, eelkõige EL liikmesriikide kodanikele, on loodud võimalus asjakohaste Eesti e-teenuste kasutamiseks.**

Infoühiskonna arengukava rakendamisel on oluline kõigi osapoolte igakülgne kaasamine. Selleks teeb Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium koostööd kolmanda sektori organisatsioonidega nagu e-Riigi Akadeemia Sihtasutus (eGA), Eesti Infotehnoloogia Selts (EITS), Eesti Infotehnoloogia Sihtasutus (EITSA), Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit (ITL) jpt. Samuti kaastakse strateegia kujundamise ja rakendamise protsessi aktiivselt teadlaskonda.

Infoühiskonna arengukava ei käsitle kitsalt riigi infosüsteemi arendamise tehnoloogilisi aspekte, vaid lähtuvalt tänaseks loodud tehnoloogilisest võimsusest püüab see siduda üheks tervikuks erinevate ministeeriumite haldusalas olevad initsiatiivid, lähtudes soovist pakkuda igale ühiskonna liikmele paremat elukeskkonda. Infoühiskonna arendamine on strateegiline valik, mis eeldab meilt kõigilt tahtmist ja soovi oma tänaseid käitumisrutiine vajadusel muuta.

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	6
1. INFOÜHISKONNA ARENDAMISE PÕHIMÕTTED	8
2. HETKEOLUKORRA ANALÜÜS JA VÄLJAKUTSED.....	10
2.1. ÜLEVAADE SAAVUTATUST	10
2.2. VÄLJAKUTSED.....	12
2.2.1. Ligipääs arvutitele ja internetile. Infoühiskonna infrastruktuur	12
2.2.2. IKT ja interneti kasutamine	13
2.2.3. IKT sektori konkurentsivõime.....	16
2.2.4. IKT ja riigihaldus	17
3. VISIOON	21
4. TEGEVUSVALDKONNAD JA MEETMED	22
4.1. TEGEVUSVALDKOND I: ISIKUKESKSE JA KAASAVA ÜHISKONNA ARENDAMINE.....	22
4.1.1. Digitaalsele teabele tehniliste ligipääsuvõimaluste avardamine	23
4.1.1.1. Üle-eestilise lairiba Interneti-ühendust võimaldava jätkusuutliku infrastruktuuri rajamine	25
4.1.2. Inimeste oskuste ja osalusvõimaluste suurendamine.....	27
4.2. TEGEVUSVALDKOND II: TEADMISTEPÕHISE MAJANDUSE ARENDAMINE	30
4.2.1. IKT tulemusliku kasutuselevõtu edendamine ettevõtluses.....	30
4.2.2. Eesti IKT sektori konkurentsivõime suurendamine	32
4.3. TEGEVUSVALDKOND III: ISIKUKESKSE, LÄBIPAISTVA JA TÕHUSALT TOIMIVA AVALIKU SEKTORI ARENDAMINE	34
4.3.1. Avaliku sektori toimimise tõhustamine.....	35
4.3.2. Kasutajasõbralike elektroonsete avalike teenuste osutamine	38
5. ARENGUKAVA RAKENDAMINE JA FINANTSEERIMINE	40

SISSEJUHATUS

Tänapäeva globaliseerivas maailmas on majanduslikku edu ning samas kõrget elukvaliteeti suutnud tagada need riigid, kus tähtsustatakse teadmiste ja informatsiooni efektiivset käsitlemist ning rakendatakse seda ühiskonna hüvanguks. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) on vaieldamatult majanduskasvu, tööhõive ja inimeste käitumisharjumuste mõjutaja. Seega on teadmispõhise majanduse areng, avaliku sektori kompaktned, kuid kvaliteetne toimimine ning kõigi kodanike kaasamine ühiskonnaelu korraldamisse Eestile kui väikesele ja piiratud ressurssidega riigile eriti oluline.

Euroopa Liidu (EL) infoühiskonna alases poliitikadokumendis i2010 rõhutatakse, et 25% EL sise-majanduse kogutoodangu kasvust ja 40% tootlikkuse tõusust on tingitud IKT-st. Ka Eestis annavad nii era- kui avalikus sektoris arendatud ja kasutatavad kaasaegsed IKT lahendused võimaluse ja põhjuse infoühiskonna arendamises näha üht olulist strateegilist valikut ühiskonna elukvaliteedi tõstmisel.

Infoühiskonna all mõistetakse ühiskonna elukorraldust, kus enamus inimkonna loodud väärtusi on kätketud teabesse. Enamik ühiskonnas talletatud teavet hoitakse, teisendatakse ja edastatakse universaalsel digitaalsel kujul. Kasutades üleüldist andmeedastusvõrku on kõigile ühiskonna liikmetele tagatud juurdepääs teabele. Samuti on infoühiskonnas masinatele usaldatud rutiinne vaimne töö¹.

Infoühiskonna arendamist suunavaks dokumendiks Eestis, kui infoühiskonna arendamise kontseptuaalne alus, on 1998. aastal Riigikogu poolt vastuvõetud „Eesti infopoliitika põhialused”. 2004. aastal Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud „Infopoliitika põhialused 2004-2006” on infopoliitika põhialuste edasiarendus perioodiks 2004-2006, mis kaotab kehtivuse 1. jaanuarist 2007 ning mille asemel muutub infoühiskonna arendamise alusdokumendiks käesolev „Eesti infoühiskonna arengukava 2013”.

„Eesti infoühiskonna arengukava 2013” on Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatav valdkondlik arengukava, mis sätestab infoühiskonna arendamise üldise raamistiku ja seab eesmärgid ning

¹ Valdo Praust Infoühiskond ja selle teetähised. Infotehnoloogia haldusjuhtimises. Aastaraamat 1998.

määratleb neist tulenevad tegevusvaldkonnad IKT laialdaseks kasutamiseks teadmispõhise majanduse ning -ühiskonna arendamisel Eestis aastail 2007-2013. Arengukava sätestab põhimõtted ja eesmärgid ka sidevaldkonna, v.a. postiside, arendamiseks. EL liikmesriigina on strateegia väljatöötamisel arvesse võetud 2005. aastal heakskiidetud infoühiskonna raamdokumenti i2010 ja 2006. aastal heakskiidetud EL-i eValitsuse tegevuskava.

Infoühiskonna arengukava raames kavandatud tegevused on kooskõlas „Eesti majanduskasvu ja tööhõive tegevuskava 2005-2007” ja „Struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007-2013” prioriteetidega. Arengukava on vastastikku toetav mitmete valdkondlike arengukavadega nagu „Eesti ettevõtluspoliitika 2007-2013”, Eesti teadus- ja arendustegevuse strateegia „Teadmispõhine Eesti 2007-2013” ning seotud mitmete teiste strateegiatega, mis keskenduvad IKT kasutuselevõtule teatud valdkonna arendamisel näiteks „Õppiv Tiiger”, „Tiigriülikool 2005-2008”, „Digitaalne Kultuuripärand 2007-2010” jne. Samuti on arengukavas arvestatud „Eesti Lairiba Strateegias 2005-2007” püstitatud eesmärgid ning põhimõtteid.

Arengukava koosneb viiest peatükist. Dokumendi sissejuhatus annab ülevaate Eesti senistest infopoliitilistest poliitikadokumentidest ning infoühiskonna arengukava seostest teiste arengukavadega. Strateegia esimeses peatükis tuuakse välja infoühiskonna arendamise põhimõtted, mida riik järgib infoühiskonna arengut toetavate tegevuste planeerimisel, sh riigi IT projektide rahastamisaotluste hindamisel. Arengukava teises peatükis esitatakse hetkeolukorra analüüs ning peamised lahendust vajavad probleemid ning nimetatakse väljakutsed, mille lahendamiseks vajalikud tegevusvaldkonnad ja meetmed on välja toodud strateegia neljandas peatükis. Dokumendi kolmandas peatükis esitatakse Eesti infoühiskonna alane visioon aastaks 2013 ja viiendas peatükis on toodud arengukava rakendamise sätted ja esitatud finantsvaade.

Infoühiskonna areng ning IKT kasutamine majanduse ja ühiskonnaprotsesside efektiivsemaks muutmiseks nõuab koordineeritud pingutusi kõigilt valitsusasutustelt. 2005. aasta lõpus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt algatatud ettevalmistustesse ühtse visiooni ja arengukava koostamiseks infoühiskonna arendamisel olid kaasatud kõik ministeeriumid, Riigikantselei, kolmanda sektori organisatsioonid, nagu näiteks Infotehnoloogia- ja Telekommunikatsioonitehnoloogia Liit (ITL), Eesti Infotehnoloogia Selts (EITS), eValitsemise Akadeemia (eGA), Eesti Maaomavalitsuste Liit, Eesti Linnade Liit, Eesti Nägemispuuetega Inimeste Fond, ja Eesti teadlaskonna esindajad.

1. INFOÜHISKONNA ARENDAMISE PÕHIMÕTTED

Infoühiskonna arendamise põhimõtted sätestati esmakordselt 1998. aastal Riigikogu poolt heakskiidetud infopoliitika põhialustes. Kuigi enamus nendest põhimõtetest on aktuaalsed ka täna, on kiire areng tinginud vajaduse teatud korrektiivide tegemiseks rõhuasetustes.

Põhimõtted, millega arvestatakse infoühiskonna arendamisel Eestis on järgmised:

- infoühiskonna arendamine Eestis on strateegiline valik, kusjuures avalik sektor näitab infoühiskonna arendamise põhimõtete järgimisel eeskujut;
- infoühiskonna arendamine toimub koordineeritult avaliku võimu, erasektori ja kolmanda sektori tegevuse kaudu ja kõikide osapoolte koostöös;
- riik on tark tellija, jättes avaliku sektori riigihangetes võimalikult laia valiku innovaatiliste lahenduste pakkumiseks;
- infoühiskonda luuakse kõigile Eestimaa elanikele, kusjuures erilist tähelepanu pööratakse erivajadustega sotsiaalsete rühmade ühiskonda integreerimisele, regionaalarengule ning kohaliku omaalgatuse toetamisele;
- infoühiskonna arendamisel tagatakse eesti keele ja kultuuri järjepidevus;
- infoühiskonna arendamisel arvestatakse ja kaitstakse intellektuaalsete väärtuste loojate ja kasutajate huve;
- infoühiskonna areng ei tohi vähendada kodanike turvatunnet, peab olema tagatud inimeste põhiõiguste kaitse, isikuandmete ja identiteedi kaitse, ning mitteaktsepteeritavate riskide maandamine info- ja kommunikatsioonisüsteemides;
- infoühiskonna arendamisele suunatud tegevused seostatakse teadus- ja arendustegevusega Eestis;
- infoühiskonna arendamisele suunatud tegevustega ning infoühiskonna võimalustega arvestatakse kõigi sektoripoliitikate kujundamisel;
- infoühiskonna arendamisel arvestatakse Euroopa Liidus ja maailmas toimuvate arengutega, aktiivse partnerina jagatakse Eesti kogemust ning õpitakse ka teistelt;

- avalik võim kasutab oma tegevuses ära juba loodud kesksete tehnoloogiliste lahenduste (ID-kaart, X-tee) võimalusi ning väldib dubleerivaid lahendusi;
- avalik võim korraldab oma tegevuse nii, et sama informatsiooni küsitakse kodanikelt, ettevõtjatelt ja asutustelt ainult üks kord;
- avalik võim suhtub võrdselt erinevatesse riist- ja tarkvaraplatvormidesse ja lahendab ühildumise läbi avatud standardite rakendamise.
- Infoühiskonna arendamisel kogutakse andmeid ja luuakse IKT lahendusi arvestades korduvkasutatavuse põhimõtteid

2. HETKEOLUKORRA ANALÜÜS JA VÄLJAKUTSED

2.1. Ülevaade saavutatust

Vabariigi Valitsuse poolt 6.05.2004 heakskiidetud „Infopoliitika põhialused 2004-2006” püstitas põhieesmärkidena e-teenuste juurutamise terves avalikus sektoris, kindlustades seda kogu ühiskonda hõlmava teavitus- ja koolitustööga; IKT kasutamise määra hoidmise infoühiskonna põhinäitajate osas vähemalt EL keskmisel tasemel; ja tingimuste loomise ekspordivõimelise IT sektori arenguks.

Kuigi „Infopoliitika põhialused 2004-2006” ajaline ulatus ei ole käesoleva arengukava koostamise ajaks veel lõppenud, võib püstitatud põhieesmärkide saavutamise kohta anda esialgseid hinnanguid.

Avaliku sektori e-teenuste juurutamisel on Eesti olnud edukas, kuuludes selles vallas Euroopa Liidu juhtriikide hulka. Näiteks oli Eesti 2006. aastal Capgemini uuringu kohaselt täiselektronsete teenuste arengult EL-is Austria järel teisel kohal². Palju kasutamata võimalusi leidub Eestis kohalike omavalitsuste e-teenuste arendamisel, aga kindlasti ei ole olnud piisav ka teavitustöö ning koolitus nende uute teenuste kasutajatele, mida ilmestavad kasutusstatistika ja küsitlustulemused e-teenuste olemasolust teadlikkuse kohta.

Eesti IKT sektor on arenenud oluliseks majandusharuks, kuid arvestades näiteks Eesti endiselt kõrgel püsivat e-riigi mainet, võib hinnata, et IKT sektori ekspordivõime kujundamisel leidub veel palju kasutamata võimalusi.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et Eesti on teinud üleminekul infoühiskonda märkimisväärsed edusamme, millest olulisemad on:

- hästiarenenud sidevõrk ning hea Interneti kättesaadavus;
- avaliku sektori uuendusmeelsus ning heal tasemel infotehnoloogilised lahendused avalikus sektoris:

² „Online availability of Public Services: How is Europe Progressing?” Capgemini, juuli 2006

- teenusekeskne lähenemine infosüsteemidele ning turvaline andmevahetuskeskkond X-tee, millega on loodud n-ö ühine teenuseruum;
- riiki kui tervikut kajastav portaal www.eesti.ee, kus autoriseeritud kasutajatel on kolm võimalikku rolli: kodanik, ettevõtja ja ametnik;
- heal tasemel infotehnoloogilised lahendused erasektoris, eelkõige internetipanganduse ning mobiilrakenduste vallas;
- edulood Eesti IKT sektoris (nt Skype, Playtech jt);
- IKT laialdane kasutamine haridusvaldkonnas, eelkõige Eesti üldhariduskoolide internetiseerimisele ning õpetajate IKT oskuste omandamisele suunatud Tiigrihüppe programmi läbi;
- Euroopa suurim reaalselt toimiv avaliku võtme infrastruktuur, mis põhineb isikutunnistusele kantud elektrooniliste sertifikaatide kasutamisel ning võimaldab oluliselt parandada infotehnoloogiliste lahenduste turvalisust ja funktsionaalsust. Ligi 80%-l elanikkonnast on ID-kaart, mis võimaldab nii autentimist elektroonilises keskkonnas kui digitaalallkirja andmist; jõustatud on seadusandlus, mis annab digitaalallkirjale võrdväärse jõu käsitsi antud allkirjaga ning paneb avaliku sektori asutustele kohustuse aktsepteerida digitaalselt allkirjastatud dokumente;
- Eesti elanike valmidus kasutada uudseid lahendusi (eMaksuameti, internetipanganduse, m-parkimise jt suur kasutajaskond).

Eesti edu infoühiskonna arendamisel on tunnustatud erinevates EL ning rahvusvahelistes uurin-gutes ning edetabelites, nagu näiteks Euroopa Komisjoni poolt koostatavas infoühiskonna indi-kaatorite võrdlusuuringus (*Information Society Benchmarking Report 2005*), Maailma Majandus-foorumi poolt välja antavas infotehnoloogia aruandes (*Global Information Technology Report 2004–2005*), ülemaailmse eDemokraatia foorumi poolt 2005. aastal koostatud pingereas *Top 10 Who Are Changing the World of Internet and Politics* jne.

Meie saavutatu tugineb Eesti infopoliitika põhialustes sätestatud prioriteetide realiseerimisele. Senise infopoliitika tegevused on olnud keskendunud eelkõige IKT infrastruktuuri arendamisele ja valdkondlike poliitikate realiseerimiseks vajalike süsteemide loomisele. Ühiskonna konkurentsivõime tõstmiseks on lisaks vajalik, et infopoliitika keskenduks isikukeskse ja kaasava ühiskonna, teadmispõhise majanduse ning läbipaistva ja tõhusalt toimiva avaliku sektori arendamisele.

2.2. Väljakutsed

2.2.1. Ligipääs arvutitele ja internetile. Infoühiskonna infrastruktuur

Teadmistepõhises ühiskonnas osalemise eelduseks on ligipääs internetile ning IKT võimalusi kasutavatele teenustele laiemalt. Telekommunikatsioonituru varajane liberaliseerimine ning tugev konkurents on taganud Eestis hea sidevõrgu arengu: keskvalitsuse ning kohaliku omavalitsuse asutused, raamatukogud ja õppe- ning tervishoiuasutused on peaaegu 100%-liselt internetiseeritud ning 90% Eesti ettevõtetest omavad internetiühendust³. 90% Eesti elanikkonnast elab piirkondades, kus on koheselt võimalus saada lairibaühendusega internetiühendus. Tehnoloogia konvergens, sh kolmikpakettide (digitaalne televisioon, internetiühendus ning lauatelefoniühendus) ning mobiilse andmeside areng ning suurenev pakkumine soodustab ligipääsu internetile veelgi. Samas tuleb silmas pidada asjaolu, et infoühiskonna teenuste kasutamine esitab üha suurenevaid nõudmisi nii andmeside kiirusele kui kvaliteedile. Kuigi maakondade lõikes on interneti levik Eestis suhteliselt ühtlane, esineb lokaalselt suuri kontraste saadaolevate teenuste osas. Tiheda konkurentsi poolt pakutavad valikuvõimalused ja uute teenuste käivitumine on koondunud suurematesse keskustesse. Jätakuvalt on probleemseks võrreldavate võimaluste tagamine hajaasustusega piirkondades. Maapiirkondade internetiseerimine ja neis lairibaühenduste tagamine on oluliseks eelduseks maaelu arenguks võimaldamaks operatiivset info ja teenuste kättesaadavust ning aitamaks kaasa maaelanike elukvaliteedi tõusule.

Teatud osa elanikkonna, eelkõige majanduslikult vähem kindlustatute ning vanemaerialiste jaoks on ligipääs internetile pärsitud arvuti puudumise tõttu. Aprillis 2006 läbiviidud e-teenuste rahulolu uuringu kohaselt⁴ on arvuti puudumine selle liiga kõrge hinna tõttu interneti mittekasutamise põhjuseks poolte interneti mittekasutajate puhul, kusjuures kolmandik (29,2%) tänastest interneti mittekasutajatest hakkaksid seda majanduslike võimaluste paranemisel kasutama. Seega on vaja jätkuvalt tähelepanu pöörata interneti kasutamisevõimaluste arendamisele avalikes kohtades. Lisaks on oluline suurendada ühiskonna teadlikkust intellektuaalomandi kasutamisest ja kaitsest. 2006. aasta kevadel Eesti Äritarkvara Liidu poolt läbi viidud uuringus osalenutest väitis 48% küsitletutest, et nende koduarvutis asuvad tarkavaraprogrammid on legaalsed ning 34% vastanutest ei pidanud tarkvara legaalsust koduarvutis üldse oluliseks.

³ „Infotehnoloogia ja Internet Eesti firmades”, TNS Emor, 2005

⁴ „Avaliku sektori poolt osutatavate e-teenuste kasutatavus ning kasutamismugavus”. AS Klaster, 2006

2.2.2. IKT ja interneti kasutamine

Interneti kasutamine majapidamistes

Vaatamata lairiba interneti suhteliselt kergele ning taskukohasele kättesaadavusele on kodune arvutite ning interneti kasutus võrreldes avaliku ja erasektoriga siiski proportsionaalselt väike. 2006. aasta kevadel kasutas interneti 58% Eesti 15-74 aastast elanikkonnast ning internetiühendus oli 39%-l Eesti kodudest.⁵ Nagu eelpool mainitud, on üheks probleemiks interneti kättesaadavus ja kvaliteet erinevates geograafilistes piirkondades, eelkõige turutõrkepiirkondades, kus eraettevõtete jaoks ei ole internetiühenduste pakkumine majanduslikult tulus tegevus. Ent interneti kasutamisel ei ole määravaks teguriks mitte üksnes infrastruktuuri kättesaadavus ning teenuse hind, vaid märkimisväärselt ka motivatsioon, s.t. kasuliku ning vajaliku sisu olemasolu ning inimeste teadlikkus infoühiskonna võimaluste kohta. Kuigi Eesti on olnud edukas avaliku sektori teenuste elektroonilisse keskkonda viimisel, ei ole informatsioon uute mugavate teenuste kohta inimesteni tihti jõudnud, mistõttu ei tea ega oska inimesed sageli loodud võimalusi kasutada. Näiteks oli riigi peamisest e-teenuseid vahendavast Kodanikuportaalist (www.eesti.ee) 2005. aasta kevadel teadlikud vaid 27% elanikest ning portaali teenuseid oli kasutanud 9% elanikest⁶.

Samuti on interneti mittekasutajate hulgas sihtrühmi, kelle puhul interneti kasutamine on pärsitud vähese arvestamise tõttu nende spetsiifiliste vajaduste ja ootustega nagu nt regionaalsed, kultuurilised ja sotsiaalsed. Ligi kahel kolmandikul interneti mittekasutajaist, eelkõige vanemaealistel ning oskustöelistel, puudub motivatsioon IKT-lahenduste kasutamiseks, sest nende jaoks huvipakkuvat ja vajalikku informatsiooni on internetis vähe ning seega ei seosta nad interneti oma eluga. Poliitikauuringute keskuse Praxis poolt 2002. aastal läbiviidud digitaalse lõhe uuringu⁷ kohaselt on üheks motiveerivaks valdkonnaks interneti ja e-lahenduste kasutamise suurendamisel tervishoid. Huvi ning vajadust elektroonsete tervishoiu teenuste ning sotsiaalvaldkonna teenuste järele laiemalt kinnitavad ka 2006. aastal kevadel läbi viidud uuringu tulemused⁸. Vaatamata asjaolule, et riigi keskselt arendatud portaalide (www.eesti.ee, www.riik.ee jne) väljatöötamisel on arvesse võetud rahvusvahelisi veebikäideldavuse põhimõtteid (WAI – *Web Accessibility Initiative*), ei ole paljud riigiasutused eraldivõetuna oma kodulehtede arendamisel nimetatud põhimõtetest lähtunud. 2002. aastal Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi

⁵ eSeire. TNS Emor, mai 2006.

⁶ „Avaliku sektori poolt osutatavate e-teenuste kasutatavus ning kasutamismugavus”. Turu-Uuringute AS, 2005

⁷ „Digitaalne lõhe Eestis ja selle ületamise võimalused”. Praxis, 2002

⁸ „Avaliku sektori poolt osutatavate e-teenuste kasutatavus ning kasutamismugavus”. AS Klaster, 2006

tellimusel läbi viidud uuringu kohaselt ei vastanud WAI kriteeriumide tasemele 90,7% avaliku sektori veebilehtedest. Eraldi barjääriks on Eesti ühiskonnaelu kajastavate võõrkeelsete (nii vene- kui inglise ja muukeelsete) internetilehekülgede ning e-teenuste vähesus. Euroopa ühisturu ning kodanike ja kapitali vaba liikumise valguses on üha olulisem avaliku sektori internetilehekülgede sisu esitamine ka muudes EL ametlikes keeltes.

Kaasava ühiskonna arendamine eeldab inimestes usalduse tekitamist elektroonsete kanalite vastu. 2006. aasta kevadel läbi viidud e-teenuste rahulolu uuringu⁹ tulemused näitavad, et interneti teel pakutavate teenuste turvalisuses kahtleb ligi 40% internetikasutajatest. Interneti keskkonda kasutavate rünnete areng, inimeste vähene turvateadlikkus ning võimalused suuremahuliste andmete kiireks kopeerimiseks ning integreerimiseks võivad kujutada ohtu inimeste privaatsusele, vähendada nende turvatunnet ja sellega seoses ka infoühiskonna võimaluste kasutamist. Usaldus interneti vastu ja interneti kasutamise motivatsioon üldiselt sõltuvad märkimisväärselt ka inimeste oskustest kasutada arvutit ning e-teenuseid. E-teenuste kasutamist peab keeruliseks veidi üle veerandi internetikasutajaist, eelkõige üle 60-aastaste vanusegrupp. Seega on oluline jätkata arvuti ja interneti oskuste õpetamist kogu elanikkonnale.

Oluline on teadvustada, et IKT ei loo võimalusi mitte üksnes kitsaskohtade parandamiseks, vaid pakub ühtlasi uusi võimalusi ühiskonnaelus kaasalöömiseks (eDemokraatia), pidevaks, paindlikuks ning isikukeskseks enesetäienduseks (eÕpe), meelelahutuseks jne.

Samuti tuleb silmas pidada, et üle pooled tänastest interneti mittekasutajatest ei kavatsengi seda kasutama hakata. Vältimaks uute lõhede tekkimist nende vahel, kel on ligipääs e-teenustele ning internetile ning nende vahel, kel see puudub, seab avalikule sektorile väljakutse tagada avalike teenuste pakkumine erinevate kanalite vahendusel.

Tehnilistele ligipääsuvõimaluste ning kasutajate infoühiskonnas osalemise motivatsiooni tõstmisega seotud probleemide ning väljakutsete lahendamiseks kavandatavad tegevussuunad on esitatud arengukava meetmete 4.1.1 ja 4.1.2 all. Konkreetsed tegevused ja projektid nähakse ette iga-aastaselt ülevaadatavates infoühiskonna rakendusplaanides.

IKT ja interneti kasutamine ettevõtetes

⁹ „Avaliku sektori poolt osutatavate e-teenuste kasutatavus ning kasutamismugavus”. AS Klaster, 2006

Kuigi enamus Eesti ettevõteteid omab internetiühendust¹⁰, kasutatakse internetti ning IKT-d eKaubanduse ning eÄri eesmärgil kasinalt. Interneti kaudu (v.a. e-mail) võttis 2005. aastal tellimusi klientidelt ja äripartneritelt vastu 24% ning esitas tellimusi teistele ettevõtetele 69% Eesti ettevõtetest. eKaubanduse vähest levikut selgitab Eesti geograafiline väiksus ning interneti mittesobivus teatud teenuse- või tootegruppide ostuks või müügiks, mistõttu internetipõhise ostumüügi arendamiseks tehtavad investeeringud ei pruugi end ilma piisava tarbijapoolse nõudluseta ära tasuda. Küll aga ohustab ettevõtete konkurentsivõimet selgelt eÄri vähene kasutamine, s.t. IKT kasutamine ettevõtte põhiprotsessides. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia areng on jõudnud faasi, kus majanduse konkurentsivõime seisukohalt ei ole oluline mitte üksnes IKT sektori tugevus ning ekspordisuutlikkus, vaid IKT ärakasutamine innovatsiooni ja arendustegevuse mootorina kõigis majandussektorites. Vaatamata kiirele majanduskasvule on Eesti tootlikkuse poolest EL liikmete hulgas tagantpoolt kolmandal kohal ning võrreldes EL-25 keskmisega oli tootlikkus töötaja kohta 2004. aastal vaid 50,6%. Erinevate rahvusvaheliste uuringute kohaselt võimaldab IKT kasutamine ettevõtetel oluliselt suurendada tootlikkust ning tuua turule enam innovaatilisi tooteid ja teenuseid, eelkõige juhul, kui ettevõtetel on uue tehnoloogia juurutamise puhul ka valmidus organisatsiooniliste muutuste sisseviimiseks ning oskuste täiendamiseks. Kuigi riik ning pangandus- ja telekommunikatsiooniettevõtted on IKT kaudu oma protsesse muutnud ja seeläbi kasu maksimeerinud, on keskmiste ja väikeettevõtete teadlikkus eÄrist nagu ka võimalused IKT-lahendusi oma põhiprotsessides kasutada aga piiratumad.

Samuti puudub ettevõtetel arusaam IKT mõju kohta majandustegevuse põhinäitajatele. 2006. aasta kevadel läbi viidud eÄri uuringu¹¹ kohaselt hindasid IKT mõju kulude vähenemisele, käibe ja kasumi suurenemisele ning uute toodete/teenuste turuletoomisele oluliseks vaid 16-18% Eesti ettevõtet. Peamise probleemina eÄri lahenduste mitte-kasutuselevõtul toovad Eesti ettevõtted välja suurte investeeringute tegemise vajaduse, mille tasuvuse suhtes puudub täna piisav kindlus.

Omaette takistuseks on asjaolu, et IKT mõju majanduskasvule ning ühiskonnale laiemalt ei ole piisavalt uuritud ka riigi tasandil, mistõttu puudub selge arusaam IKT mõjust ettevõtlusele ning majandusele üldisemalt.

Eesti majanduse konkurentsivõime suurendamiseks läbi IKT laiema ning oskuslikuma kasutamise kavandatud tegevussuunad on esitatud meetme 4.2.1 raames.

¹⁰ 2005. aastal oli internetiühendus 90% Eesti ettevõtetest. „Infotehnoloogia ja internet Eesti firmades”. TNS Emor, 2005

¹¹ „IKT Eesti ettevõtluses”. Faktum Ariko, 2006

2.2.3. IKT sektori konkurentsivõime

Eesti IKT sektori osakaal SKP-st oli 2004. aastal 9,2%, ent vaatamata sellele ei saa sektori konkurentsivõimet ja toodetavat lisandväärtust pidada piisavaks. Paljud sektori suuremad ettevõtted on keskendunud tegutsemisele rahvusvahelise omanikfirma poolt määratud harjumuspärasel turusegmendis või allhanke teostamisele. Sektorile on iseloomulik ka suur killustatus, mis sageli ei võimalda uuenduslike toodete ja teenuste hoogsat turule toomist ning uutele turgudele sisenemist. Üha suuremaks probleemiks on kujunemas kvalifitseeritud tööjõu nappus, seda nii IT kutseoskuste kui teadlaskonna tasandil: Poliitikauuringute keskuse Praxis poolt läbiviidud uuringu¹² kohaselt on IKT ettevõtete suurimaks arengut pärssivaks teguriks oskustööjõu puudus. IT spetsialistide nappusele viitab ka 2006. aastal läbiviidud Cisco Systems'i uuring, mille kohaselt Eestis on täna puudu üle 400 IT spetsialisti ning aastaks 2008 võib nende puudus ulatuda tuhandeni. Eelpool viidatud Praxise uuringu kohaselt on probleemiks õppekavade mittevastavus reaalsele nõuetele, eelkõige nende vähene spetsialiseeritus ning interdistsiplinaarsus, kutsehariduse tasandil praktikasüsteemi nõrkus. Tehnoloogia erialad ei ole noorte seas populaarsed, mistõttu on õppurite arv tehnoloogia, sh IKT, vallas Eestis ligi 10 korda väiksem (1,5%) kui Soomes (11,6%)¹³. Konkurentsivõimeliste innovaatiliste toodete ja teenuste väljaarendamine eeldab tihedat koostööd teadlaskonna ning ettevõtjate vahel. 2006. aasta alguses läbiviidud uuringu „IKT ja Eesti ühiskond” andmetel nähakse koostööd äri sektori ja teadus asutuste vahel kõige olulisema tegurina, mis võib takistada infoühiskonna arengut järgneva viie aasta jooksul.

Eeltoodut arvestades aitaks sektori arengule kaasa ümberorienteerumine madalamat lisandväärtust tootvatelt tegevustelt suuremat lisandväärtust pakkuvatele tegevustele, mis eeldab vajaliku kompetentsiga tööjõu tagamist. Kuigi Eesti riigi maine hästi arenenud e-riigina annab rahvusvahelisel turul võimalusi IKT sektori ettevõtjatele, mida riigi ja erasektori koostöös saab senisest paremini ära kasutada, on sektori rahvusvahelistumise suurendamiseks vajalik senisest enam pakkuda turundus- ning müügiedendusmeetmeid, soodustada kraadiõppega tööjõu sissetoomist ning soodustada suurkorporatsioonide Eestisse tulekut¹⁴.

¹² Teadmistepõhine majandus ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogiaalane haridus: hetkeolukord ning väljakutsed”. Praxis, 2005

¹³ „Teadmistepõhine majandus ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogiaalane haridus: hetkeolukord ning väljakutsed”. Praxis, 2005

¹⁴ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi korraldamisel läbiviidud IKT ümarlaud, aprill 2006

IT, kõneside ning meediasektori konvergens toovad kaasa täiesti uued ärimudelid ning muutunud partnerluse ahelad. Üheks oluliseks väljakutseks selles kontekstis on intellektuaalse omandi kaitsega seotud küsimused, mis võib nõnda viia olukorrani, kus soov luua intellektuaalset omandit või seda õi-guspäraselt kasutada on juba eos pärsitud. Intellektuaalomandi teket ning õiguspärasest kasutamist saab soodustada läbi efektiivse õiguskaitse ning teadlikkuse tõstmise.

Omaette probleemiks on asjaolu, et puudub nägemus IKT sektori arengusuundade kohta pikemas perspektiivis. 2002. aastal Vabariigi Valitsuse poolt vastu võetud Eesti teadus- ja arenduspoliitika „Teadmispõhine Eesti 2002-2006” nimetas IKT küll üheks prioriteetseks suunaks, ent poliitikas ette-nähtud IKT võtmeprogrammi ellukutsumine ei realiseerunud. IKT sektoriuuringu¹⁵ andmetel ootavad ettevõtjad riiklikest tugiskeemidest kõige enam analüüsivat informatsiooni võimalike tehnoloogia aren-gustsenaariumide kohta 10-aastases perspektiivis.

Riigi tellimused moodustavad arvestatava osa IKT sektori käibest ning targa tellijana saab riik lisaks oma vajaduste paremale rahuldamisele kaasa aidata ka konkurentsivõimeliste ning ka muudel turgu-del pakutavate toodete ning teenuste väljakujunemisele. Riigikontrolli 2005. aasta audit¹⁶ tõi välja, et piiratud kompetentsuse tõttu toimib erasektori ja avaliku sektori partnerlus riigihangete läbiviimisel sa-geli puudulikult. Avaliku sektori põhikriteeriumiks pakkumistel on madal hind, mistõttu erasektor ei ole motiveeritud parimaid lahendusi pakkuma.

Infoturve on muutunud väga oluliseks nii Eestis kui kogu maailmas. Võrreldes olukorraga mõned aastad tagasi on infovarad kasvanud, ohud ja ründed läinud massilisemaks, meetmed maksavad rohkem ja riskid on suuremad. Infoturvet ei saa enam tagada üks ametkond, ettevõtte, töögrupp või riik - vaja on kõigi osaliste koostööd nii Eestis kui ka väljaspool.

Eesti IKT sektori konkurentsivõime suurendamiseks kavandatavad tegevussuunad on esitatud arengukava meetmes 4.2.2.

2.2.4. IKT ja riigihaldus

IKT laialdane kasutamine riigihalduses võimaldab tõhustada riigiparaadi sisemist toimimist, mõjuta-des seeläbi ka kodanikele ning ettevõtetele osutavate avalike teenuste kättesaadavust, kvaliteeti ning suurendades osalemisvõimalusi ühiskondlikes protsessides.

¹⁵ „Eesti infotehnoloogia ja telekommunikatsiooni sektoriuuring.” PW Partners, 2002

¹⁶ „Riigi IT valdkonna juhtimine ja arendusprojektide tulemuslikkus”. Riigikontroll, 2005

Vaatamata asjaolule, et riigi- ja omavalitsusasutuste põhifunktsioonide tagamiseks on loodud ja kasu-tusele võetud kaasaegseid ning hästitoimivaid infosüsteeme, ei toimi need alati ühtse tervikuna. Kuigi avaliku sektori infosüsteemide arhitektuuris rakendatakse teenusekeskset lähenemist, eksisteerib toimev andmevahetuskiht ja on loodud arvestaval hulgal e-teenuseid nii omavalitsuse kui riigiasutuste tasandil, vajab parandamist semantiline koosvõime ja teabe geoinformaatiline kooskasutus. Lokaalsest vaatest tekkinud infosüsteemides olevate andmete kvaliteet ei ole alati piisav ametkonnaüleste lahenduste loomiseks.

Rõhuasetuste kandumine infotehnoloogilistelt lahendustelt infoühiskonna kui terviku arendamisele esitab uusi väljakutseid ka koordineerimisele. Täna lähtuvad ametiasutused oma tegevuses valdavalt ametkondlikust ehk lokaalsest vaatest. Kaasaegsed avalikus sektoris kasutatavad IKT lahendused annavad aga võimaluse luua ametkondade üleseid ehk tervikvaatest lähtuvaid lahendusi, mis on kodanike vajadustega paremini kooskõlas. IKT võimaldab luua lahendusi, mis on riigiasutuste, keskvalitsuste ja kohalike omavalitsuste ning riigi- ja erasektori ülesed, eesmärgiga pakkuda lõpptarbijale võimalikult suurt hüve. Samas puuduvad tõhusad organisatoorsed ning finantsmehhanismid IKT lahenduste koordineerimiseks ja vähe on loodud sektoritevahelisi (horisontaalseid) lahendusi. Enamasti likvideeritakse IKT lahendustega mõni protsessi kitsaskoht, kuid ei vaadelda protsesse ning seega ka nende lahendamisevõimalusi terviklikult. Kui protsessi loogikad ei ole vastavuses IKT lahenduste võimalustega, ei ole avaliku sektori tegevus piisavalt tõhus.

Avaliku sektori tõhusamaks ning läbipaistvamaks muutmise läbi IKT laialdase kasutuselevõtu esitab väljakutseid ka nii avaliku sektori töökorraldusele kui avalike teenistujate oskustele. Tehnoloogia kiire ja jätkuv areng ning IKT laia kasutuselevõtuga kaasnev paradigmuuendus tingib vajaduse senisest enam tõhustada sotsiaal-majanduslike ja ka muude uuringute osakaalu, et poliitikakujundamine vastaks infoühiskonna nõuetele ja võimalustele. Teisalt loob andmete ja teabe pidev ja hõlbus kättesaadavus võimalused poliitikakujundamise tõhustamiseks. Infoühiskonnas edukalt funktsioneeriva avaliku sektori tagamiseks vajalikud organisatsioonilised muutused vajavad sügavamat analüüsi ning seejärel rakendamist.

Eraldi väljakutseks on infoühiskonna arendamise koordineerimine ja korraldamine riigis. Ametkonnad ei pea infoühiskonna arendamist ministriumileseks tegevuseks ning kuivõrd riigi eelarve koostamisel puudub mehhanism, mis tagaks avaliku sektori IT infrastruktuuri rahastamise ja infoühiskonna tervikliku käsitlemise, puuduvad Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumil piisavad hoovad infoühiskonna arendamise koordineerimiseks. Vältimaks olukorda, kus

infoühiskonna areng võib aeglustuda suutmatuse leppida kokku, et infoühiskonna arendamine on prioriteet, tuleb välja töötada ning kehtestada vastavad mehhanismid.

Nagu eelpool mainitud, võimaldab IKT arukas rakendamine avalike teenuste osutamise tõhusamaks muutmist nii ettevõtete kui kodanike jaoks. Vaatamata asjaolule, et välja on arendatud mitmeid mugavaid ning suurt populaarsust võitnud kompleksteenuseid (vanemahüvitis, eksamitulemustest teavitamine e-mailile, Euroopa tervisekindlustuskaardi tellimine jt), ei toimi teenuste väljaarendamine süsteemselt ning potentsiaalsete tarbijate vajadustest lähtuvalt. Defineerimata on „avaliku teenuse” mõiste ning asutustel puudub selge kohustus teenuseid elektrooniliselt pakkuda. E-teenuste probleeme käsitleva ülevaate¹⁷ kohaselt on kõige paremini edenenud e-teenuste väljaarendamine ametnikele, vähem tavakodanikele ning kõige vähem on pööratud tähelepanu ettevõtetele suunatud e-teenuste arendamisele. Üldjuhul loodavad ametiasutused e-teenuste pakkumisega lahendada probleemid kõigi tarbijagruppide (kodanik, ametnik, ettevõtja) jaoks. Selliste teenuste kasutajaskond ei saavuta aga üldjuhul kriitilist massi, mis õigustaks tehtud kulutusi ning pälviks kasutajate rahulolu. IKT kasutamine võimaldab isikukesksemat lähenemist kodanikele nende erinevates rollides. Loodud kodanikuportaal www.eesti.ee annab selleks täiendavaid võimalusi ning vajab seega jätkuvat edasiarendamist. Omaette probleemiks on elanike madal teadlikkus riigi poolt interneti vahendusel pakutavate teenuste kohta. Ülaltoodu valguses vajavad fikseerimist põhimõtted avalike e-teenuste kavandamiseks ning arendamiseks. Teenuste arendamisel tuleb enam lähtuda tarbijapoolsetest ootustest ning vajadustest e-teenuste osas; kaardistada ning välja töötada tuleb ettevõtjatele suunatud e-teenused.

IKT näol avanevad riigivõimule uued tõhusad tööriistad kodanike tihedamaks kaasamiseks ühiskondlikesse debattidesse ning otsustusprotsessidesse. Samas kasutatakse näiteks asutuste kodulehti eelkõige kodanike informeerimiseks ning teatud määral teenuste osutamiseks, mitte aga interaktiivseks protsessidesse kaasamiseks. Näiteks olid 2006. aasta kevadel kaasamisveebid vaid kolmel ministeeriumil. eDemokraatia portaalil TOM puudub õiguslik mehhanism, mis muudaks ta ametiasutuste poolt tõsiseltvõetavaks ning selle aktiivsete kasutajate nagu ka portaali lisatud ideede arv on viie aasta jooksul pidevalt langenud.

Avalik informatsioon on Eestis valdavalt internetis kättesaadav, kuid seda sageli läbi killustatud ametkondlike esitluskanalite, üha olulisemaks muutub terviklik süsteemne lähenemine, mis

¹⁷ „Ülevaade elanikele suunatud e-teenuste probleemidest”. Rein Harjo, 2005

hõlbustaks informatsiooni leidmist ning vajadusel vastavate e-teenuste kasutamist. Kodanike usaldust riigi vastu aitab suurendada ka korrektne käitumine isikutega seotud andmetega, kus inimestele antakse mugaval kujul võimalus jälgida, kes ja milleks tema kohta käivaid andmeid kasutab.

eRiigi arendamisel edu saavutamiseks on oluline, et avalike ja erasektor teeks rohkem koostööd – seda nii ühise teenuseruumi arendamisel kui ka konkreetsete projektide läbiviimisel ning arendustööde teostamisel. Sageli on avalikul sektoril jäänud vajaka kompetentsusest IKT lahenduste tellimisel. Lähtumine ametkondlikest vajadustest ja võimalikult madalast hinnast ei taga alati parimat tulemust avaliku sektori kui terviku seisukohast.

Avalike teenuste arendamiseks ja avaliku sektori toimimise tõhustamiseks kavandatud tegevussuunad on kirjeldatud meetmetes 4.3.1 ja 4.3.2, mida viiakse ellu infoühiskonna arengukava rakendusplaani alusel iga-aastaste konkreetsete projektide ning arendustöödena.

3. VISIOON

Eestis on arenev, kõiki ühiskonnaliikmeid kaasav ning nende elukvaliteeti tõstev ühiskond. IKT laialdane kasutuselevõtt erinevates eluvaldkondades nagu nt kultuur, haridus, tervishoid, tööhõive ja sisejulgeolek võimaldab parandada inimeste elukvaliteeti ning kaasata neid, sealhulgas ka riskirühmi, aktiivsesse ühiskonnaellu. Eesti ettevõtted kasutavad infoühiskonna tehnoloogiaid ning reorganiseerivad oma tööprotsesse ning juhtimismudeleid, mis võimaldab neil tõsta tootlikkust ning konkurentsivõimet. Eesti IKT sektoris on piisavalt kvalifitseeritud tööjõudu, Eesti IKT lahendused on maailmas tuntud ning IKT sektor ekspordib edukalt oma tooteid ja teenuseid. Tänu infoühiskonna tehnoloogiate ratsionaalsele kasutamisele toimib riik efektiivselt ning kõiki kodanikke kaasavalt, avaliku sektori poolt ettevõtetele ning kodanikele pakutavad teenused on turvalised, optimeeritud ning kättesaadavad ühtses teenusteruumis. Riigi juhtimisel arvestatakse kodanike vajadusi ja ootusi nende erinevates rollides, kusjuures kasutatakse ära IKT poolt pakutavaid võimalusi individualiseeritud ning isikukesksete lahenduste loomiseks.

Visioon lühidalt:

Kõiki ühiskonnaliikmeid kaasav ning nende elukvaliteeti tõstev arenev infoühiskond ja konkurentsivõimeline Eesti majandus, kus kasutades ratsionaalselt loodud ja loodavaid IKT lahendusi saavutatakse suurem tootlikkus ning tööhõive määr.

4. TEGEVUSVALDKONNAD JA MEETMED

Visiooni realiseerimiseks on vajalik kavandada ja rakendada meetmeid kolmes ühiskonna toimimise aluseks olevas mõõtmes: sotsiaalses, majanduslikus ning institutsionaalses. Seega püstitab infoühiskonna arengukava eesmärgid kolmes tegevusvaldkonnas ja näeb ette meetmed ning tegevussuunad nende saavutamiseks. Infoühiskonna arengukava eesmärgid on järgmised:

- iga ühiskonna liige elab täisväärtuslikku elu kasutades igakülgset infoühiskonna võimalusi ja on aktiivne osaline avalikus elus („kedagi ei jäeta ja keegi ei jää kõrvale”);
- Eesti majanduse pideva kasvu mootoriks on IKT lahenduste laialdane kasutamine;
- avalik sektor on isikukeskne, läbipaistev ja tõhusalt toimiv.

4.1. Tegevusvaldkond I: Isikukeskse ja kaasava ühiskonna arendamine

Infoühiskonnas on enamus teabest universaalsel digitaalsel kujul. Teabe **kättesaadavus** ja **oskus** teavet kasutada loob inimestele eeldused nende heaolu ja elukvaliteedi parandamiseks. Samuti mõjutab inimeste heaolu nende isiklike vajadustega arvestamise määr ühiskonnaelu korraldamisel. Võimaluste loomine infoühiskonnas osalemiseks eeldab ühelt poolt, et isikutel on võimalus kasutada digitaalset teavet erinevate tehnoloogiliste lahenduste ehk kanalite kaudu ja teiselt poolt, et inimesed oskavad ja tahavad kasutada loodud võimalusi ning on motiveeritud osalema aktiivselt ühiskonna otsustusprotsessides.

- **2013. aastaks on interneti kasutajate suhtarv Eestis kasvanud 75%-ni, kusjuures kodudes on internetiühendus 70%-il leibkondadest**¹⁸ (*Statistikaamet või MKM-i poolt tellitav uuring*);
- **2010. aastaks vastavad kõik avaliku sektori veebilehed veebikäideldavuse WAI (*Web Accessibility Initiative*) kvaliteedikriteeriumitele**¹⁹ (*MKM-i poolt tellitavad uuringud*)

Eesmärgi saavutamiseks keskendutakse kahele meetmele:

¹⁸ 2006. aasta kevadel kasutas interneti 58% 15-74 aastastest elanikkonnast ning kodune internetiühendus oli 39%-il Eesti leibkondadest

¹⁹ 2002. aastal läbi viidud uuringu kohaselt ei vastanud WAI kvaliteedikriteeriumide tasemele 90.7% avaliku sektori veebilehtedest

- digitaalsele teabele tehniliste ligipääsuvõimaluste avardamine;
- isikute oskuste ja osalusvõimaluste suurendamine.

4.1.1. Digitaalsele teabele tehniliste ligipääsuvõimaluste avardamine

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arenguga luuakse järjest uusi võimalusi digitaalse teabe loomiseks, töötlemiseks ja kasutamiseks. Igäüks on vaba valima talle sobivaid tehnoloogilisi lahendusi. Tehnoloogiliste lahenduste valikuvõimalus on enamasti määratud eeskätt lahenduse pakkujate äriliste huvidega, mis väljenduvad lõppkasutajale vastava teenuse hinnas. Äriline huvi on otseselt seotud potentsiaalsete kasutajate arvuga, mis omakorda sõltub piirkondade asustustihedusest. Oluline on silmas pidada, et ühiskonnas loodud teave oleks kasutatav mistahes tehnoloogilisi seadmeid kasutades ja mistahes Eesti piirkonnas.

Kvaliteetse ehk teenustele vajaliku tasemega interneti tagamine kogu Eesti territooriumil ja digitaalsel teabel põhinevate teenuste ühetaoliselt saadavaks tegemine sõltumata kasutatavast tehnoloogilisest seadmest annab võimaluse igale isikule saada osa infoühiskonnas loodust.

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
Turutõrke- piirkondadesse infoühiskonna vajadustele vastavate andmeside ühenduste loomise ning kommertsialiseerimise korraldamine	<p>Eesti on täielikult kaetud võimalusega kasutada pakutavatele teenustele vastava kvaliteediga interneti-teenust:</p> <ul style="list-style-type: none"> • piirkondades, kus erasektoril puudub ärihuvi internetiühenduste loomiseks (nt kaugelasuvad piirkonnad ning uuselamurajoonid) on loodud internetiühendused; • piirkondades, kus internetiühenduste kvaliteet ei vasta infoühiskonna nõuetele ja vajadustele on teenused kaasajastatud 	MKM, SiM

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
Soodustava keskkonna kujundamine uute tele-kommunikatsioonitehnoloogiate arenguks ja erinevate tehnoloogiliste platvormide vaheliseks konvergensiks, sealhulgas digitaaltelevisiooni kasutuselevõtt	Uutel telekommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevate teenuste turuletulek on sujuv ja tarbijad saavad kasutada samu teenuseid sõltumata edastuseks kasutatavast tehnilisest lahendusest. Aastaks 2012 on toimunud täielik üleminek analoogtelevisioonilt digitaalsele	MKM
Elektroonilise side turu toimimiseks vajaliku piiratud ressursi (raadiosagedused jm) suunamine infoühiskonna edendamiseks	Piiratud ressursside, nagu nt sagedusvahemiku jagamisel ning selle korraldamisel on eelistatud infoühiskonda edendavaid lahendusi	MKM
Avaliku sektori kodulehekülgede vastavavusse viimine veebikäideldavuse (WAI – Web Accessibility Initiative) põhimõtetega	Avaliku sektori veebileheküljed on ligipääsetavad kõigile, sh erivajadustega inimestele: Avaliku sektori veebilehtede ning portaalide loomisel ning arendamisel on arvestatud „Riigi IT arhitektuuri ja koosvõime raamistikus” sätestatud WAI (<i>Web Accessibility Initiative</i>) põhimõtteid	Avalik sektor, teavitusgevuse ning jälgimise osas MKM
Kodaniku, ettevõtja ja ametniku portaali arendamine ja sidumine vajalike teenustega	Igal ühiskonna liikmel on võimalus kasutada personaalset turvalist virtuaalset e-keskkonda ligipääsuks digitaalsele teabele: <ul style="list-style-type: none"> • kodanikuportaal toimib kodanike jaoks nende erinevates rollides (nii tavakodaniku, ettevõtja kui ametniku) „virtuaalse kontorina”, mille kaudu neil on võimalik suhelda ja asju ajada nii riigi, ettevõtete kui teiste kodanikega; • kõik avalikus sektoris loodud teenused on isikutele saadavad kodanikuportali kaudu 	MKM

4.1.1.1 Üle-eestilise lairiba Interneti-ühendust võimaldava jätkusuutliku infrastruktuuri rajamine

Infoühiskonna arengukava 2013 ühe eesmärgina on sätestatud sellise olukorra saavutamine, kus kogu Eesti territooriumil on võimalik kasutada pakutavatele teenustele vajaliku kvaliteediga ning sarnase hinnaga Interneti-teenust.

Aastaks 2009 on Interneti kättesaadavus seniseid vajadusi ja tavapärase teenuste tehnoloogilist baastaset arvestades suhteliselt hästi tagatud. Aastatel 2006-2007 läbiviidud teenusepakkumise stimuleerimiseks mõeldud maakondlike „Külatee 3“ projektidega ning uue sagedusvahemiku kasutuselevõttuga „Kõu“ Interneti-teenuse tarbeks on saavutatud olukord, kus vähemalt elementaarseid hetkevajadusi rahuldav Interneti-ühendus on praktiliselt kogu Eestis kättesaadav. Samas tuleb tõdeda, et kuigi suhteliselt ökonoomselt rajatud infrastruktuur katab Eestit hästi, puuduvad seni kasutataval tehnoloogial võimalused teenuste ning vajaduste arenguga kaasas käia. Uue põlvkonna Interneti-teenused saavad tugineda Eestit katvale fiiberoptilisele kaablivõrgule, mille läbilaskevõime tagab edastusmahtude kasvu ka järgnevatel aastakümnetel.

Paraku ei ole tänapäeva nõuetele vastavate kiirete Interneti-ühenduste (lairibavõrgu) rajamine valdaval osal Eesti territooriumist teenusepakkujatele äriiselt tasuv (või on tasuvusaeg äärmiselt pikk) ning ilma riigi toetuseta vajalikke investeeringuid ei tehta. Maapiirkondades on geograafilise eraldatuse tõttu suur vajadus lairibaühenduste järele. Uue põlvkonna lairibaühendused aitavad kaasa ettevõtluse arengule ning inimeste elukvaliteedi paranemisele. Uue põlvkonna lairibaühendused on tähtsaimaks teguriks riigi tootlikkuse kasvul ning aitavad suurendada riigi majanduse kogutoodangut. Nad on vajalikud ka riigi rahvusvahelise konkurentsivõime tagamiseks. Lairibaühenduste arendamine annab tööd ehitamise perioodil ning loob uusi töökohti lairibavõrgu valmimisel. Lairibaühenduste kättesaadavus loob uusi võimalusi kaugtöö arenguks, õppimisvõimaluste (nii tava- kui ka elukestva õppe) laiendamiseks ning on soodustavaks teguriks ka muude investeeringute meelitamiseks piirkonda.

Ka Euroopa Liidu eri tasanditel on rõhutatud lairiba Interneti-võrkude rajamise tähtsust, kutsutud liikmesriike sellesse panustama ja kasutama selleks sealhulgas struktuurifondide raha. Lisaks struktuurifondide võimalustele on näiteks 2009. aastal heaks kiidetud Euroopa Liidu majanduse elavduspaketi selleks suunatud lisavahendeid kasutamiseks maaelu arengukavade kaudu, millesse tuleb liikmesriikidel lisada lairiba Interneti-võrgu rajamiseks mõeldud meetmed.

Riigipoolseks sekkumiseks lairibavõrgu arengusse on otseseid ja kaudseid võimalusi.

Riik saab otseselt toetada lairibavõrgu rajamist. Võimaluse selleks annavad mitmed Euroopa Liidu finantsinstrumendid: peamiselt eri arengukavades infoühiskonna arenguks, maaelu arenguks ja regionaalarenguks mõeldud juba olemasolevad või lisanduvad meetmed. Teatud võimalusi pakuvad ka teised instrumendid, näiteks piiriülesele koostööle suunatud Interreg.

Kaudselt saab riik toetada lairibavõrgu rajamist tegevustega, mis aitavad infrastruktuuri rajamise kulusid alandada: seda eelkõige bürokraatliku koormuse vähendamisega ning sünergia leidmisega erinevate infrastruktuuri rajamise projektide vahel.

Riigipoolse sekkumise korraldamisel on oluline säilitada turu toimivus ning erinevatele teenusepakkujatele võimalused konkureerimiseks.

Arengukava seab eesmärgiks:

1. 100% kodudel, ettevõtetel ja asutustel on võimalus liituda uue põlvkonna lairibavõrguga ning kasutada Interneti-ühendust kiirusega vähemalt 100 Mbit/s.
2. Välja on ehitatud fiiberoptiline baasvõrk arvestusega, et 98% majapidamistest, ettevõtetest ja asutustest asuvad baasvõrgu liitumispunktile lähemal kui 1,5 km.

Rajatud võrguühendused peavad olema piiranguteta kasutatavad kõigile Eesti turul tegutsevatele operaatoritele, et tagada vaba konkurents tarbijatele teenuste osutamisel. Võrguühenduste rajamisel arvestatakse valitsusasutuste ja nende hallatavate asutuste strateegilisi huve.

Vajaduse korral kavandatakse ja rakendatakse aastatel 2012–2015 lisameetmeid teenusepakkumise stimuleerimiseks piirkondades, kus lõpptarbijatele ühenduste pakkumine ei ole piisavalt käivitunud.

Eesmärgi saavutamiseks kavandatakse järgmised tegevused:

Tegevused	Tulemus	Vastutaja
Üle-eestilise lairiba Interneti-võrgu rajamise meetmete koordineerimine	Riik on eri ametkondade, omavalitsuste ja mittetulundus- ning erasektori koostöös ratsionaalselt ning kõikehõlmavalt ära kasutanud lairiba Interneti-võrgu rajamise toetusvõimalused.	Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeerium (MKM)

Tegevused	Tulemus	Vastutaja
Lairiba Interneti-ühenduste toetusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine maaelu arengu kontekstis	Maaelu arenguks mõeldud Euroopa Liidu finantsvahendeid kasutades on viidud lairibaühendused hajaasustuspiirkondades paiknevate asulateni.	Põllumajandus- ministeerium (PõM)
Lairiba Interneti-ühenduste toetusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine regionaalarengu kontekstis	Regionaalarenguks mõeldud Euroopa Liidu finantsvahendeid kasutades on realiseeritud lairibaühenduste kättesaadavuse regionaalset erinevust likvideerivad projektid.	Siseministeerium (SiM)
Lairiba Interneti-ühenduste toetusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine infoühiskonna arengu kontekstis	Infoühiskonna arenguks mõeldud Euroopa Liidu finantsvahendeid kasutades on rajatud lairibaühendused üle-eestilise lairibavõrgu toimimiseks vajalike oluliste sõlmpunktideni.	MKM
Lairiba infrastruktuuri rajamisega seonduva halduskoormuse vähendamine	Lairibaühenduste väljaehitamiseks vajalike kooskõlastuste ja lepete maht ning nende saamiseks ja sõlmimiseks kuluv aeg on vähenenud.	MKM, Justiitsministeerium (JuM), SiM ja teised asjakohased ametkonnad koostöös kohalike omavalitsustega.
Lairiba infrastruktuuri rajamist hõlbustava sünergia leidmine ja kasutamine seoses teiste infrastruktuuride rajamisega	Lairibaühenduste väljaehitamine on lihtsustunud tänu ühildamisele muu infrastruktuuri rajamisega (teed, elektri-, vee- ja kanalisatsiooni- ning gaasitrassid, ametkondlik side).	MKM, Keskkonnaministeerium, SiM, Kaitseministeerium ja teised erineva infrastruktuuri rajamisega seotud ametkonnad koostöös kohalike omavalitsustega.“

4.1.2. Inimeste oskuste ja osalusvõimaluste suurendamine

Tehniline ligipääs digitaalsele teabele ei ole piisav inimeste paremaks kaasamiseks ühiskonnaellu ning nende elukvaliteedi tõstmiseks. Selleks, et infotehnoloogiast igapäevaelus realselt kasu saada, on lisaks füüsilisele ligipääsule määrava tähtsusega inimestele huvitava ja vajaliku sisu (nt

e-teenused, hariduslik ning kultuuripärandialane teave, meelelahutus jne) olemasolu. Siinjuures on oluline silmas pidada, et kui teatud valdkondades, nagu nt avaliku sektori poolt osutatavad e-teenused, võimaldab IKT kasutamine olemasolevaid teenuseid automatiseerida ning inimestele senisest mugavamaks muuta, loob IKT kasutuselevõtt uusi täiendavaid võimalusi ühiskonnaelus aktiivseks kaasalöömiseks (elukestev internetipõhine õpe, eDemokraatia jne). Loodud IT lahenduste kasutuselevõtt eeldab, et inimesed on neist lahendustest nagu ka nendega seotud ohtudest teadlikud ning tunnevad tehnoloogia vastu piisavalt usaldust, omavad oskusi nii tehnoloogia kui teabe kasutamiseks ning analüüsimiseks ning on motiveeritud digitaalset sisu tarbima.

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
Infoühiskonnas hakkama saamiseks vajalike teadmiste ja oskuste pidev õpetamine kõigile ühiskonnaliikmetele	<p>Kõigi elanike arvuti ja interneti kasutamiseiga seonduvad oskused on kasvanud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • välja on töötatud ja rakendatud kursused, mis annavad eakatele, erivajadustega ning ebasoodsas olukorras olevatele inimestele (töötud, puuetega inimesed, kinnipeetavad jne) võimaluse omandada vähemalt elementaarsed oskused arvuti ning interneti kasutamiseks; • kõigi tasemete õppekavad soodustavad arvuti- ja interneti kasutamise oskuste igakülgset omandamist; • avaliku sektori teenuste arendamisega internetis kaasneb ka vastavate juhendmaterjalide loomine 	HTM ja MKM
Internetipõhise õpikeskkonna (eÕpe) arendamine ja propageerimine	<p>Eestis kasutatakse laialdaselt internetipõhist õpikeskkonda:</p> <ul style="list-style-type: none"> • täiend- ja ümberõppes kasutatakse internetipõhist õpikeskkonda olemasolevate oskuste täiendamiseks ning uute kompetentside omandamiseks; • tavapärasel õppeprotsessil kasutatakse internetipõhist õpikeskkonda paindliku ja õppija individuaalsust arvestava õppe korraldamisel 	HTM, SoM Märkus: tegevused on kaetud arengukavas „Õppiv Tiiger” ja „Tiigri-ülikool+”

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
Teadlikkuse tõstmine infoühiskonna kohta	<p>Eesti elanike teadlikkus interneti vahendusel osutatavate teenuste ja infoühiskonna võimaluste ning ohtude osas on kasvanud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eesti elanikud on teadlikud, milliseid andmeid nende kohta kogutakse ning töödeldakse; • inimesed usaldavad elektroonseid suhtluskanaleid avaliku sektoriga suhtlemisel; • inimeste infoturbe alane teadlikkus on kasvanud ning infoturbemeetmeid kasutatakse üha enam nii kodumajapidamistes kui ettevõtluses; • inimesed on teadlikud intellektuaalse omandi kaitse põhimõtetest ja järgivad neid; • elanike paremaks teavitamiseks avaliku sektori poolt osutatavate e-teenuste kohta on koostatud kommunikatsioonistrateegia, mille alusel viiakse läbi valdkondlikke teavituskampaaniad, telesaateid jne 	MKM, SiM, teised ministeeriumid
Kultuuripärandi digitaliseerimine, selle digitaalne säilitamine ja inimestele kättesaadavaks tegemine interneti vahendusel ning integreerimine eÕppe keskkonnaga	<p>Info ajaloolise, teadusliku, kunstilise, tehnoloogilise, sotsiaalse vms väärtusega objektide kohta on viidud digitaalsele kujule ning tehtud kodanikele kättesaadavaks:</p> <p>kavandatavad tegevused hõlmavad digitaalraamatukogu ja muuseumide infosüsteemile tugineva virtuaalmuuseumi loomist, digitaalarhiivi rajamist ning sellega tihedalt seotud kultuuripärandi portaali väljatöötamist</p>	KuM Märkus: tegevus on kaetud tegevusvaldkonna arengukavaga „Digitaalne kultuuripärand 2007-2010”
Riigi otsustusprotsessides osalemise võimaluste laiendamine (eDemokraatia)	<p>Eesti elanikele on loodud täiendavad võimalused riigi otsustamisprotsessides kaasaráákimiseks:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ministeeriumid ja omavalitsused on loonud internetipõhised keskkonnad isikute ja huvi-gruppide kaasamiseks otsustusprotsessidesse; • kasutatakse e-hääletamise võimalusi 	Riigikantselei, JuM jt

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
Paindlike töövormide rakendamine	On loodud kaugtööd soosiv keskkond: <ul style="list-style-type: none"> • kaugtööd takistavad tegurid on kindlaks määratud ning tuvastatud probleemide lahendamiseks on leitud lahendus; • läbi kaugtöö tööellu hõivatud inimeste arv on kasvanud 	SoM, RaM, SiM

4.2. Tegevusvaldkond II: Teadmispõhise majanduse arendamine

Majanduslikus mõttes seab arengukava eesmärgiks suurendada IKT kasutuselevõttu kõigis majandusharudes, võimaldades tõsta ettevõtete tootlikkust, võimet luua innovaatilisi tooteid ja teenuseid ning tõsta seeläbi Eesti majanduse konkurentsivõimet. Teiselt poolt on arengukava eesmärgiks luua tingimused Eesti IKT sektori konkurentsivõimelisemaks muutmiseks ning rahvusvahelistumiseks.

- **2013. aastaks on Eesti ettevõtete tootlikkus töötaja kohta 75% EL keskmisest²⁰ (Statistikaamet);**
- **2013. aastaks on IKT ettevõtete osakaal SKP-st 15% (Statistikaamet)**

Eesmärgi saavutamisel toetatakse kahele meetmele:

- **IKT tulemusliku kasutuselevõtu edendamine ettevõtluses;**
- **Eesti IKT sektori konkurentsivõime suurendamine.**

4.2.1. IKT tulemusliku kasutuselevõtu edendamine ettevõtluses

Infoühiskonnas on info- ja kommunikatsiooni tehnoloogia peamisi tehnoloogiaid, mille võimsusele tuginedes on võimalik luua olulist lisaväärtust. Kuna läbi majanduse luuakse ühiskonnas väärtust, siis on võtmetähtsusega, kuidas IKT lahendusi majanduses kasutatakse.

Koos tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtuga tuleb kohandada ka ärimudeleid, juhtimismeetodeid ning panustada oskuste täiendamisse vastavalt uutele tehnoloogilistele

²⁰ 2004. aastal oli ettevõtete tootlikkus töötaja kohta 50,6% EL keskmisest

võimalustele. Samuti on oluline, et ka ärikeskkonna kujundamisel arvestataks tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõttust tulenevaid võimalusi ja riske.

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
eÄri ning IKT kasutuselevõtu toetamine ettevõtlus- ning innovatsiooni toetusmeetmete kaudu	<p>Ettevõtete jaoks on loodud ja/või edasi arendatud ettevõtluse- ning innovatsiooni toetusmeetmeid järgmistes valdkondades:</p> <ul style="list-style-type: none"> • IKT võtmeprogrammi väljatöötamine ja rakendamine; • ettevõtete teadlikkuse tõstmine eÄri võimaluste kohta innovatsiooniteadlikkuse programmi „Hea Eesti Idee” raames; • IKT kasutuselevõtu edendamine ettevõtluses tehnosiirde eeluuringute toetamise kaudu; • tootmisettevõtete investeeringute toetamine tehnoloogia uuendamiseks; • koolitus- ja nõustamistoetuse pakkumine ettevõtetele, sh IT valdkonnas; • ettevõtte diagnostika toetamine arengutakistuste ja –võimaluste tuvastamiseks, mille ühe osana vaadeldakse IKT kasutuselevõtu taset ja võimalusi 	<p>MKM, elluviija EAS</p> <p>Märkus: Tegevused on kaetud Eesti teadus- ja arendustegevuse strateegia „Teadmistepõhine Eesti 2007-2013” ning „Eesti Ettevõtluspoliitika 2007-2013” raames</p>
Üld-, kutse- ja kõrgharidusõppe ümberkorraldamine tööjõu oskuste vastavuse tagamiseks teadmispõhise majanduse nõuetele	<p>Kõigi erialade töötajatel on vajalikud IKT oskused ja kompetents tulemaks toime teadmispõhises majanduses:</p> <ul style="list-style-type: none"> • riiklikud õppekavad on kaasajastatud tagamaks infoühiskonnas ja teadmispõhises majanduses hakkama saamiseks vajalik tehnilis-tehnoloogiline kompetentsus (IKT alane pädevus) nii õpetajatele kui õpilastele ning IKT kasutamise tulemuslik integreeritus aineõpetusega; • üld-, kutse- ja kõrghariduse vallas on välja arendatud ja kasutusele võetud elektroonilised õppematerjalid, õpikeskkonnad ja e-kursused 	<p>HTM</p> <p>Märkus: üldhariduse osas on tegevus kaetud arengukava „Õppiv Tiiger (2006-2009)” ning kõrghariduse osas arengukava „Tiigriülikool+ (2005-2008)” raames</p>

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
Avaliku, era- ja kolmanda sektori ühtse teenuseruumi arendamine	Suhtlus ning andmevahetus avaliku, era- ja kolmanda sektori vahel on lihtsustunud tänu ühtse turvalise teenuseruumi kasutamisele: <ul style="list-style-type: none"> • avalik, era- ja kolmas sektor osutavad avaliku hüvega seotud teenuseid kasutades ühtset elektroonset turvalist teenuseruumi; • loodud on EL teenuste direktiivi raames sätestatud ühtne kontaktpunkt (<i>single contact point</i>) 	MKM
Avaliku sektori poolt digitaliseeritud teabe (sealhulgas geoinfo) kättesaadavuse ja korduvkasutamise võimaluste avardamine era- ja kolmanda sektori jaoks	Maksumaksja raha eest kogutud ja loodud avalik teave on ühiskonnas ilma rahaliste ja administratiivsete tõketeta kasutatav, sealhulgas ka äriks: avaliku sektori digitaalse teabe kasutatavus on lihtsustunud õigusruumi korrastamise ning vastavaid võimalusi pakkuvate infotehnoloogiliste lahenduste väljaarendamise tulemusel	JuM, KKM, MKM
eÄri arenguks vajaliku keskkonna kujundamine	Loodud on eÄri arenguks vajalik keskkond: <ul style="list-style-type: none"> • ajakohastatud on õiguslik regulatsioon, mis käsitleb muuhulgas privaatsuse, tarbijakaitse ning infoturbe küsimusi; • eÄri edendamise põhimõtteid on arvesse võetud ka EL regulatsioonide väljatöötamise protsessis 	JuM, MKM ja teised ministriumid

4.2.2. Eesti IKT sektori konkurentsivõime suurendamine

Tehnoloogia kasutamine aitab oluliselt suurendada väärtust, mida ettevõtte loob. Väärtust loovate tehnoloogiliste lahenduste loomise eelduseks konkurentsivõimeline IKT sektor, kes suudab luua ja/või integreerida parimaid tehnoloogilisi lahendusi.

Sektori tugevus sõltub muuhulgas oluliselt ka IKT spetsialistide hulgast ja nende ettevalmistuse tasemest, mis omakorda on määratud valdkonna teadus- ja arendustegevusega ülikoolides. Olulist rolli IKT sektori konkurentsi kujundamisel mängivad ka avaliku sektori ja erasektori partnerlus suhted lahenduste välja töötamisel ja nende ekspluateerimisel. Samuti sõltub sektori konkurentsivõime sellest, milline on õiguslik raamistik intellektuaalse omandi kaitsmisel.

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
--------------	---------	-----------

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
<p>IKT spetsialistide ettevalmistamise vastavusse viimine IKT sektori vajadustega</p>	<p>Eesti IT spetsialistide arv ning kvaliteet vastab tööturu nõudmistele ning vajadustele tänu riikliku koolitustellimuse pidevale kaasajastamisele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kutsehariduse osas on loodud kutsekeskkoolide IT õpetajatele loodud täienduskoolituse võimalused, välja on töötatud IT valdkonna õppeainete ja õppekavade sisulise ja süstemaatilise hindamise süsteem, täiendatud on praktikasüsteemi jne; • kõrghariduse osas on loodud täiendavad võimalused IT õppejõudude täiendkoolituseks ja stažeerimiseks välismaal ning külalisõppejõudude toomiseks Eestisse. Loodud on mehhanismid doktorantide motiveerimiseks 	<p>HTM</p>
<p>Eesti IKT sektori rahvusvahelistumise toetamine</p>	<p>Eesti IKT sektor on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline tänu järgmistele tegevustele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • IT sektori ettevõtete vajadusi arvestava eksporditoetuse skeemi välja töötamine; • IKT sektori ettevõtete osalemise toetamine EL ja rahvusvahelistes programmides ja koostöövõrgustikes toetades taotluste ettevalmistamist ning tagades nõutava riikliku omafinantseerimise kättesaadavuse; • välistöäjõu kasutamise paindlikumaks muutmine; • avaliku sektori tellimusel loodud tarkvara kättesaadavaks tegemine vältimaks sarnaste lahenduste korduvat väljatöötamist ning soodustamiseks Eestis loodud IKT lahenduste ekspordi • vajalike standardite levitamine, loomine ja ettevõtetele kättesaadavaks tegemine 	<p>Eksporditoetuse skeemi ning rahvusvahelistes koostöövõrgustikes osalemise toetuse skeemi eest on vastutav MKM, elluvijja EAS.</p> <p>Märkus: Tegevused on kaetud vastavalt „Eesti Ettevõtluspoliitika 2007-2013” ning „Teadmispõhine Eesti 2007-2013” raames. Välistöäjõu osas on vastutajaks SiM</p> <p>Tarkvara repositooriumi eest vastutab MKM</p>

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
Kvaliteetsete ja innovaatiliste infoühiskonna- ja meediateenuste arendamise toetamine ja intellektuaalse omandi alaste küsimuste lahendamise	Interneti aga ka näiteks digitelevisiooni ja mobiilside vahendusel pakutavate multimeedia-teenuste arenguks on loodud soodne keskkond ja teenuste osutamise põhimõtetega seotud võimalikud õiguslikud küsimused on lahendatud	KuM, MKM
Põhimõtete väljatöötamine ja rakendamine riigi infosüsteemi toimimise tagamiseks vajalike teenuste sisseostmiseks	Sisseostetavate riigi infosüsteemi toimimist tagavate teenuste (nt. andmeside, serverimajutus, rakendusmajutus, tugiteenused jne) kohta käivad nõuded, juhendid ja praktikad on ühtlustatud viisil, mis võimaldab ühelt poolt tagada riigi infosüsteemi kui terviku vajadustele paremini vastavat komponentide teenustaset ja teiselt poolt stimuleerib vastavate teenuste turu arengut	MKM
Eesti IKT sektori osakaalu edendamine riigi kaitsevõime arendamisel	Riigi kaitsevõime arendamisel on enam ära kasutatud Eesti IKT sektori potentsiaali, sh ka vastuhangete korraldamisel ja kaitsealaste arendustööde tsiviilrakenduste edendamisel	KaM, MKM

4.3. Tegevusvaldkond III: Isikukeskse, läbipaistva ja tõhusalt toimiva avaliku sektori arendamine

Kuigi avalik sektor on vaid üks infoühiskonna osapool, on see valdkond, kus riik saab kõige tõhusamalt arenguid mõjutada.

Arengukava seab eesmärgiks olukorra loomise, kus avalik sektor toimib tõhusalt, kogudes, kasutades ja säilitades ühtselt ning süsteemselt avalike hüvede tagamiseks vajalikku informatsiooni, avaliku sektori toimingud on sealjuures läbipaistvad ja inimestele arusaadavad ning kodanikele ja ettevõtjatele osutatavad teenused on elektroonselt kättesaadavad ning ka praktikas laialdaselt pruugitavad kasutaja vajadusi arvestaval kujul.

- 2013. aastaks on avaliku sektori e-teenuseid kasutavate inimeste rahulolu riigi e-teenustega 80% (MKM-i poolt tellitav uuring)
- 2013. aastaks on avaliku sektori e-teenuseid kasutavate ettevõtjate rahulolu riigi e-

teenustega 95%²¹ (MKM-i poolt tellitav uuring)

Eesmärgi saavutamiseks keskendutakse kahele meetmele:

- **avaliku sektori toimimise tõhustamine;**
- **kasutajasõbralike elektroonsete avalike teenuste osutamine.**

4.3.1. Avaliku sektori toimimise tõhustamine

Avaliku halduse ülesannete täitmisel on põhiküsimuseks, kuidas rahuldada järjest paremini ühiskonnaliikmete ootusi avalike teenuste suhtes piiratud ressursside tingimustes. Alati on küsimus, kas tehtavad kulutused on ühelt poolt põhjendatud ja vajalikud ning teiselt poolt piisavad, et vastavat funktsiooni täita. Maksimaksja ootab, et kogutud maksuraha kasutatakse just talle oluliste küsimuste lahendamiseks või et vähemalt oleks üheselt teada, kuhu ja miks raha kasutatakse.

IKT lahendused annavad võimaluse muuta avaliku halduse protsessis läbipaistvaks ja jälgitavaks.

Ühelt poolt lubavad IKT lahendused muuta haldustoiminguid ja menetlusloogikaid inimeste jaoks oluliselt kiiremaks, mugavamaks ja efektiivsemaks. Tänapäevased infotehnoloogilised lahendused on loonud keskkonna, kus paljud harjumuslikud ühiskonna toimetehhanismid, sh töökorraldus, ei ole enam võimalikest parimad. Edu saadab neid organisatsioone, kes tahavad ja oskavad avanenud võimalusi parimal viisil kasutada. Tänapäevane probleem on selles, kas me julgeme ja tahame reegleid muuta, et võtta loodud tehnoloogilistest lahendustest maksimum.

Riigis loodud infosüsteemide koosvõime saavutamisel on oluline, et avalikus sektoris loodud teave oleks ühetähenduslik kogu riigi infosüsteemi ulatuses.

Lisaks toodud peamistele tegevustele tähtsustatakse ka infoühiskonna vajadustega arvestamist avalike teenistujate oskuste arendamisel ja poliitikakujunduse protsesside arendamisel. Avaliku sektori infosüsteemide arendamisel propageeritakse rahvusvahelise hea tava järgimist ning ollakse innovaatilised.

Riik on intellektuaalomandi õiguspärasel kasutamisel eeskujuks era- ja kolmandale sektorile ning tagab selle kaitse ja ühiskonna teadlikkuse tõstmise selles valdkonnas.

²¹ 2005. aastal oli ettevõtete rahulolu riigi e-teenustega 93%

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
<p>Avaliku sektori haldustoimingute ja menetlusloogikate ümberkujundamine vastavalt IKT rakendamise tulenevate eeliste ja võimaluste ärakasutamiseks</p>	<p>Avaliku sektori haldustoimingud on inimeste jaoks kiired ja lihtsad ning haldustoimingud ja menetlused on efektiivsed:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kogu asjaajamine avalikus sektoris, sh dokumentide menetlemine ning nende arhiveerimine, toimub elektrooniliselt; • paberivaba asjaajamise ja haldustoimingute ning menetluste automatiseerimiseks vajalikud muutused õiguslikus keskkonnas ning organisatsioonide juhtimises on analüüsitud ning rakendatud; • tagatud on avalikus sektori teabe kättesaadavus digitaalsel universaalsel kujul; • avalikud teenistujad tulevad toime infoühiskonna arenguga kaasnevate muudatustega, tõhustades seeläbi igapäevaseid tööprotsesse ning pakkudes kvaliteetseid teenuseid kodanikele, ettevõtetele kui teistele asutustele; • avaliku halduse arendajad omavad IKT alast pädevust 	<p>RM, Riigikantselei, MKM, JuM ja teised ministeeriumid</p>
<p>Poliitikakujundamise tõhustamine parema andmekasutuse ning infoühiskonna mõju ja väljakutseid käsitlevate uuringute läbiviimise kaudu</p>	<p>Poliitikakujundamisel arvestatakse IKT arengu mõjudega ühiskonnale ning selleks:</p> <ul style="list-style-type: none"> • viiakse läbi uuringuid, mis käsitlevad infoühiskonna arengu ning arendamisega seonduvaid aspekte nii majanduse, ühiskonna kui indiviidi tasandil • kasutatakse riigi infosüsteemis kogutud andmeid otsuste kvaliteeti tõstmiseks; • kaasajastatakse Eesti IKT sektori definitsioon ning luuakse IKT sektori statistika ja majandusanalüüsi süsteem, mis võimaldab paremini hinnata IT sektori mõju Eesti majandusele 	<p>MKM koos teiste ministeeriumidega</p>

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
<p>Avaliku sektori infosüsteemide kujundamine ühtseks koosvõimeliseks tervikuks</p>	<p>Riigi infosüsteem on läbi avatud standardite seostatud ühtseks tervikuks, mis toimib lähtuvalt kasutaja vajadustest, mitte ametkondlikust jaotusest:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riigi infosüsteemi eri osades kasutatavad andmed on ühetähenduslikud kogu riigi infosüsteemi ulatuses. Selleks kavandatakse järgmised tegevused: <ul style="list-style-type: none"> ○ mehhanismide loomine semantikavarade korduvkasutamiseks; ○ avaliku sektori põhiliste dokumendiliikide XML kirjelduste koostamine; ○ XML kompetentsikeskuse loomine ning selle kaudu andmekirjelduste standardimise ja korduvkasutuse tagamine; ○ ühise haldustesauruse loomine teenuste ja veebilehtede indekseerimiseks; ○ avaliku sektori veebilehtede struktuuri standardiseerimine ning mehhanismide loomine nende korduvkasutuseks; • riigi andmekogud ja registrid on üle viidud teenustepõhisele arhitektuurile. Otsuste tegemiseks ning teenuste osutamiseks vajalik informatsioon on kättesaadav kõigile avaliku sektori asutustele universaalsel digitaalsel kujul; • kõik avaliku sektori poolt osutatavad teenused, sh teabe liikumine ja kõikide teenuste alused on avatud, st kodanike jaoks täielikult jälgitavad etappide kaupa • loodud on riigi infosüsteemide haldussüsteem, kus teenuste kirjeldused on avalikud ja on tagatud teenuste ja nende fragmentide korduvkasutus; • avaliku sektori eri struktuurides tekkivad ruumiandmed on ühiselt kooskasutatavad; • loodud on avatud koodiga tarkvara kompetentsikeskus ja repositoorium seni väljatöötatud lahenduste ja teadmiste korduvkasutamiseks 	<p>MKM koos teiste ministriumitega MKM</p> <p>MKM koos teiste ministriumitega</p> <p>MKM</p> <p>MKM, KM</p> <p>MKM</p>

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
Elektroonilise identiteedi autentimis- ja autoriseerimismehhanismide edasiarendamine, sh osalemine piiriüleste elektroonse identiteedi projektides	<p>Tagatud on avaliku võtme infrastruktuuri tagavate ja kasutavate era- ja avaliku sektori asutuste organisatsiooniline koosvõime. Eestis kasutatavad elektroonilise isikutuvastuse rakendused vastavad maailma parimatele praktikatele ning on kasutatavad Eestis ja rahvusvaheliselt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ID kaart on põhiline isikutuvastuse vahend elektroonilises keskkonnas, nii avalikus kui erasektoris; • asutuse digitaalse kinnituse protseduurid on võetud laiemasse kasutusse; • ID kaart ning selle kasutamist toetav tarkvara on pidevas vastavuses uute tehnoloogiliste võimalustega ning rahvusvaheliste standarditega; • isikukoodi ning ID kaardi kasutamist puudutav õiguslik regulatsioon on kaasajastatud vastavalt infoühiskonna vajadustele 	MKM, SiM ja teised ministeeriumid
Riigi infosüsteemi kindlustavate süsteemide toimimise tagamine ja arendamine	<p>Riigi infosüsteemi kindlustavad süsteemid on ajakohased, kasutatavad ning vastavad kasutajate nõuetele.</p> <p>Kindlustavatel süsteemidel on ajakohane õiguslik, organisatsiooniline ja tehniline keskkond</p>	MKM ja teised ministeeriumid
Riigi ja omavalitsuste asutuste funktsioonide efektiivsemaks täitmiseks vajalike süsteemide arendamine	Omavalitsuste e-teenuste osutamine on korraldatud viisil, mis tagab ladusa koostöö riigiasutustega ning väldib dubleerivate lahenduste väljatöötamise vajadust eri omavalitsuste poolt	MKM, teised ministeeriumid, kohalike omavalitsuste asutused

4.3.2. Kasutajasõbralike elektroonsete avalike teenuste osutamine

Hästi ning ühtse tervikuna toimiv avaliku sektori infosüsteem võimaldab tõsta inimeste rahulolu riigiga läbi kvaliteetsemate ning enam optimeeritud teenuste. IKT kasutamine avalike teenuste osutamisel loob eeldused selleks, et kodanikke ei käsitletaks ühe tervikgrupina, vaid võimalikult palju arvestatakse erinevate individuaalsete vajadustega. Lisaks olemasolevate teenuste kvaliteedi tõstmisele võimaldab IKT asjatundlik kasutuselevõtt vähendada avalike teenuste taotlemist, muutes selle loogiliseks automaatseks protsessiks. Vähetähtis pole riigi roll kodanike jaoks ka

ühtse väravana inforägastikus, kus kodanike usaldust interneti kasutamise vastu ohustab üha enam raskus usaldatava ning mitteusaldusväärse teabe eristamisel.

Tegevussuund	Tulemus	Vastutaja
Avalike teenuste paremaks osutamiseks avaliku, era- ja kolmanda sektori integreerimine ühtsesse elektroonsesse teenuste ruumi	Kodanikele nende erinevates rollides on n-ö „ühe akna” põhimõttel loodud ühine turvaline teenusteeruum, mis võimaldab neil tarbida avalikke teenuseid ning suhelda sellega seoses ühes keskkonnas nii riigi, ettevõtete kui teiste kodanikega	MKM, teised ministeeriumid
Tegelikku ja olulist mõju (<i>high impact applications</i>) omavate avaliku sektori e-teenuste (e-riigihanked, e-arveldus jt) defineerimine, loomine, käivitamine ja aktiivne rakendamine	Riigivalitsemise tõhustamisele ja majandusarengule suurimat mõju omavad e-teenused on tuvastatud, käivitatud, teadvustatud, ning vajadusel juriidilistele isikutele ka kohustuslikuks tehtud	Riigi ja kohalike omavalitsuste asutused
Avaliku sektori funktsioonidest tulevate terviklike e-teenuste loomine kodanikele, ettevõtetele ja avaliku sektori asutustele erinevates eluvaldkondades.	Avaliku sektori poolt erinevates eluvaldkondades osutatavad teenused on kättesaadavad elektrooniliselt. Loodud ja rakendatud on vajalikud infosüsteemid teenuste efektiivsemaks osutamiseks IKT abil, sealhulgas raviteenuse ja sotsiaalteenuste kättesaadavaks tegemiseks sõltumata asukohast	Riigi ja kohalike omavalitsuste asutused
Avaliku sektori e-teenuste avamine teiste riikide kodanikele.	Teiste maade, eelkõige EL liikmesriikide kodanikele, on loodud võimalus asjakohaste Eesti e-teenuste kasutamiseks	Riigi ja kohalike omavalitsuste asutused

5. ARENGUKAVA RAKENDAMINE JA FINANTSEERIMINE

Tuginedes 1988. aastal infopoliitika põhialustes esitatud üldpõhimõtetele sätestab „Eesti infoühiskonna arengukava 2007-2013” Vabariigi Valitsuse põhiseisukohad infoühiskonna arendamisel. Neid põhimõtteid ja seisukohti arvestatakse organisatsiooniliste, valdkondlike ja regionaalsete (arengukavade täiendamisel ning koostamisel nende valitsusasutuste poolt, kelle tegevusvaldkondi ja pädevust arengukava hõlmab ning nähakse ette arengukava eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevused.

Infoühiskonna arengukava viiakse ellu iga-aastaste rakendusplaanide alusel. 2007 aasta rakendusplaan esitatakse Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks hiljemalt kolme kuu jooksul käesoleva valdkonna arengukava kinnitamisest arvates. Rakendusplaani täpsustamiseks esitavad asutused, kelle tegevusvaldkondi ja pädevust arengukava hõlmab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumile jaanuarikuu jooksul projektide haldamise infosüsteemi kaudu ja selle poolt nõutud kujul andmed järgmisel aastal kavandatavate IKT arendustegevuste kohta. Kogutud informatsiooniga tuleb vastutaval ministeriumil (MKM) ja kaasatud ministeriumidel arvestada oma valitsemisala arengukava koostamisel, mis on sisendiks riigi eelarvestrateegiale. Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud riigi eelarvestrateegia alusel korrigeeritud rakendusplaani eelnõu esitatakse MKM-i poolt valitsusele kinnitamiseks. Rakendusplaani täpsustamisel esitatakse vajadusel Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks ka vastavalt täiendatud „Eesti infoühiskonna arengukava 2013” maksumuse prognoos.

Rakendusplaan viiakse ellu projektikesksete arendustöödena kooskõlas riigi IT arhitektuuri ja koosvõime raamistikuga ning neid finantseeritakse nii riigieelarvest kui ka EL struktuurifondidest. Riigieelarvest finantseeritavate tegevuste kulud kavandatakse neid tegevusi elluviivate asutuste poolt, struktuuritoetuste kaudu rahastatakse eelkõige keskseid ja valdkondade üleseid tegevusi.

MKM koostab rakendusplaani elluviimises osalevate asutuste poolt esitatud informatsiooni alusel aruande arengukavas ja rakendusplaanis määratletud eesmärkide saavutamise ning selleks rakendatud meetmete tulemuslikkuse kohta ja esitab selle seisukohavõtuks Vabariigi Valitsusele rakendusplaani elluviimisele järgneva aasta esimeses kvartalis.

Organisatsiooniliste ja valdkondlike arengukavade täiendamisel ja koostamisel arvestavad valitsusasutused, kelle tegevusvaldkondi ja pädevust see hõlmab, infoühiskonna arengukava põhimõtteid ning näevad ette arengukava eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevused.

Arengukavas seatud eesmärkide saavutamise tagamiseks moodustatakse iga tegevusvaldkonna analüüsimiseks ekspertrühmad, kuhu kuuluvad vastavate tegevusvaldkondadega seotud ministeeriumite, kolmanda sektori ja teadlaskonna esindajad. Ekspertühmade ülesandeks on teostada pidevat sisulist analüüsi olemasoleva olukorra kohta ja hinnata arengukavas toodud tegevusvaldkondade eesmärkide aktuaalsust ja olulisust. Analüüsi tulemustest lähtuvalt teevad ekspertrühmad argumenteeritud ettepanekud igaaastaselt koostatav arengukava rakendusplaani tegevuste ja prioriteetide määramisel. Samuti on ekspertrühmade analüüsi tulemused aluseks arengukava muutmiseks.

Alljärgnevalt on esitatud hinnang infoühiskonna arengukava rakendamise maksumusele, mis tugineb **valitsusasutuste** poolt esitatud andmetel meetmete raames teostatavate ja teostatud arendustööde maksumusele 2005., 2006. ja 2007. aastal, mida **valitsusasutused** on kavandanud kooskõlas **riigieelarve strateegiaga** (miljonid kroonid):

Meede	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 2014 2015	Kokku
4.1.1. Digitaalsele teabele tehniliste ligipääsu-võimaluste avardamine	50	50	50 ²²	100 ²²	100 ²²	100 ²²	1150 ²³	1600
4.1.2. Inimeste oskuste ja osalusvõimaluste suurendamine	30	30	30	30				
4.2.1. IKT tulemusliku kasutuselevõtu edendamine ettevõtluses	10	10	10	10				
4.2.2. Eesti IKT sektori konkurentsivõime suurendamine	20	20	20	20				
4.3.1. Avaliku sektori toimimise tõhustamine	100	100	100	100				
4.3.2. Kasutajasõbralike elektroonsete avalike teenuste osutamine	80	90	90	90				
Kokku	290	300	300	350	410	410	1470²⁴	3530

²² 2009.–2012. aasta vahendid planeeritakse kokku 350 miljoni krooni ulatuses katta järgmistest allikatest: „Maaelu arengukava 2007–2013“, „Elukeskkonna arendamise rakenduskava“ ja „Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava“.

²³ 2013.–2015. aasta vahendid planeeritakse eelkõige struktuurivahendite programmiperioodil 2014+ ja muudest Euroopa Liidu finantsinstrumentidest. Infot rahastusallikate kohta täpsustatakse iga-aastaste arengukava rakendusplaanide koostamisel.

²⁴ 2013.–2015. aasta meetmete summa kokku ei sisalda meetmete 4.1.2, 4.2.1, 4.2.2, 4.3.1 ja 4.3.2 aastatel 2013–2015 planeeritavaid vahendeid“.